

SUOMEN PUOLUELEHDISTÖN KEHITYKSESTÄ JA MERKITYKSESTÄ

Onni Rantala

Suomen lehdistössä voidaan erottaa mm. seuraavia alaryhmiä: puoluelehdistö, puolueettomat ja riippumattomat lehdet, erikoissanomalehdet, paikallislehdet ja aikakauslehdet. Tässä kirjoituksessa on tarkastelun kohteena puoluelehdistö, jonka yhteydessä joudutaan jossain määrin koskettelemaan siihen läheisesti liittyviä puolueettomien ja riippumattomien lehtien ryhmiä. Puoluelehdiksi luetaan seuraavassa asianomaisiin poliittisiin ryhmiin muodollisessa äänenkannattajasuhteessa olevat päivä- ja sanomalehdet. Poliittiset aikakauslehdet, puolueiden järjestölehdet samoin kuin julkaisut, jotka ovat aatteellisesti lähellä tiettyjä puolueita, mutta jotka eivät ole julistautuneet niiden äänenkannattajiksi, jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Puolueettomuus ja riippumattomuus taas perustuvat ao. lehden omaan ilmoitukseen. Puolueeton lehti karttaa puoluepoliittisia kannottoja ja puuttumista politiikkaan yleensä, joskin tästä säännöstä on poikkeuksia. Riippumaton lehti sen sijaan ottaa kantaa poliittisiin kysymyksiin, mutta ei seuraa kirjoittelussaan yhden ja saman puolueen mielipiteitä.

Suomen puoluelehdistö on viime aikoina saanut huomiota osakseen kahdestakin syystä. Poliittinen lehdistömme on täyttämässä ensimmäistä sataa vuottaan, sillä puolueiden syntyminen 1800-luvun puolivälissä antoi sysäyksen myös ensimmäisten puoluelehtien perustamiselle. Yhä yleistyvä »lehtikuolema» on puolestaan herättänyt keskustelua puoluelehtien asemasta ja merkityksestä demokraattisessa yhteiskunnassa. Näiden kysymysten ohella tarkastellaan oheisessa kirjoituksessa puoluelehdistön määrää ja luonnetta, sen piirissä tapahtuneita muutoksia sekä lehdistön osuutta poliittisten käsitysten muodostumiseen, säilymiseen ja muuttumiseen.

I Kehitys, määrä ja luonne

1. Puoluelehdistön kehitys

Suomen puoluelehdistön synnyssä, kehityksessä ja luonteessa kuvastuvat maamme poliittisen historian eri vaiheet. Keisari Aleksanteri II:n liberaalisen politiikan ansiosta pääsivät Suomessa poliittinen keskustelu viriämään ja puolue ryhmät syntymään. Suomalaisen puolueen perustaminen (1863) tapahtui silloin ajankohtaisen kielikysymyksen merkeissä suomenmielisten järjestäytymisen aiheuttaessa vastareaktion ja organisoitumisen myös ruotsinkielisellä siivellä. Kumpikin suunta havaitsi sanomalehdistön käyttökelpoiseksi ja noissa oloissa itse asiassa ainoaksi kyseeseen tulevaksi välikappaleeksi selvitettäessä pyrkimyksiä suurelle yleisölle. Näin sai 1800-luvun puolivälin jälkeen alkunsa puoluelehdistö, jonka määrä alkoi nopeasti nousta.

Kielikysymyksen ohella vilkastuttivat 1800-luvun loppupuolen poliittista elämää sekä lisäsivät kiinnostusta sanomalehtikirjoittelua kohtaan erimielisyydet asennoitumisessa Venäjään, sosiaalisen kysymyksen vaatima huomio sekä uusien aatesuuntien esiintyminen. Oheisesta lukusarjasta, johon on merkitty poliittisten sanomalehtien määrä kymmenvuotiskausittain sekä eräinä valtiollisen elämämme tärkeinä käännekohtina havaitaan, että vuosisadan vaihteeseen mennessä oli puoluelehtien luku noussut jo noin puoleensataan, mikä oli $\frac{2}{3}$ koko sanomalehdistömme määrästä (79) samana aikana.¹

1863	1870	1880	1890	1900	1906	1910	1918	1920	1930
5	5	11	25	57	92	102	105	98	99
1940	1945	1950	1960	1. 1. 1964 ²					
75	76	76	66	59					

Seuraavan merkittävän kehitysjakson puoluelehdistön historiassa aiheuttivat äänioikeusuudistus ja uusien puolueiden organisoituminen. Äänioikeuden laajentamisen ansiosta tuli politiikan piiriin koko kansa ja koko valtakunta, mikä pakotti puolueet luomaan järjestöjään ja perustamaan lehtiään eri puolille maata. Ennen muuta syntyi 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä runsaasti maankuntalehtiä, joilla oli tärkeä tehtävä uudessa vaali-järjestelmässä.

Oma osuutensa sanoma- ja puoluelehdistön kasvuun vuosisadan alun Suomessa oli myös sortokauden päättymisellä, taloudellisten olojen elpymisellä, kirjapainotekniikan kehittymisellä ja lukutaidon yleistymisellä.

Puoluelehtien määrässä tapahtui yhtämittaista nousua aina vaiherikkaaseen vuoteen 1918 saakka, jolloin Suomen poliittisten sanomalehtien luku oli suurimmillaan, nimittäin 105. Sanottuun aikaan nostivat tosin lehtien lukua

muutaman viikon tai kuukauden ilmestyneet tilapäisjulkaisut, mutta sittemmin alkaa puoluelehdistön sektori jatkuvasti supistua. Käännekohtaan ja laskuun vaikutti mm. se, ettei puolueen toiminta ja valistustyö enää ollut siinä määrin lehtien varassa kuin ennen. Sitä paitsi lukijat alkoivat tässä vaiheessa vaatia lehdiltä muutakin kuin perinteellistä poliittista julistusta, mikä vähensi politisoitujen julkaisujen suosiota ja sai äänenkannattajat pyrkimään entistä suurempaan itsenäisyyteen. Oma osuutensa puoluelehtien määrän alenemiseen on ollut myös puolueoloissa ja poliittisissa voimasuhteissa tapahtuneilla muutoksilla sekä kiristyvällä kilpailulla.

Suomalaisen ja nuorsuomalaisen puolueen toiminnan lopettaminen merkitsi samalla eräiden lehtien loppua, kun taas 1930-luvulla edellä esitetyssä lukusarjassa tapahtunut lasku selittyy osaltaan kommunistisen lehdistön lakauttamisesta. Kansallisen edistyspuolueen tuntuva heikkeneminen viimeksi mainitulla vuosikymmenellä sai niin ikään eräitä sen äänenkannattajia luopumaan poliittisista tunnuksista vahvistaakseen asemaansa eri ajatussuuntiin lukeutuvien äänestäjien keskuudessa sekä säilyttääkseen sen valtakunnallisen tai maakunnallisen valtalehden aseman, jonka ne olivat onnistuneet hankkimaan.

Eräät lehdet ovat lopettaneet ilmestymisen, yhdistyneet muihin julkaisuihin tai irroitautuneet puoluelehdistön ryhmästä taloudellisesti kannattamattomina yrityksinä. Varsinkaan pienet lehdet eivät ole pystyneet pysymään niiden kasvavien vaatimusten tasalla, joita kiristynyt kilpailu ja teknillinen kehitys edellyttävät.

Pääasiallisesti tässä luetelluista syistä on kymmeniä äänenkannattajia ehtinyt siirtyä ilmestymisensä lopettaneiden, puolueettomien tai riippumattomien sanomalehtien ryhmään. Koska puoluelehtien määrän väheneminen on — varsinkin toimintansa lopettaneiden lehtien osalta — huomattavassa määrin tapahtunut pienten julkaisujen kustannuksella, on se merkinnyt keskittymistä suurlehtiin, joiden levikki on yleensä ollut noususuunnassa. Vastaava kehityskulku on havaittavissa maan koko sanomalehdistössä. Muun muassa vuosina 1930—63 aleni lehtiemme luku 123:sta 94:ään, mutta tästä huolimatta lehdistön yhteislevikki nousi samanaikaisesti.³

2. Puoluelehtien määrä 1. 1. 1964

Suomessa ilmestyi vuosien 1963—64 vaihteessa kaikkiaan 59 puoluelehteä. Maamme asukasluvun huomioon ottaen näyttäisi mainittu määrä olevan pienempi kuin vastaava lehdistöryhmä Ruotsissa (1947 — 194), Tanskassa (1946 — 123) ja Norjassa (1948 — 64).⁴ Lukujen vertailukelpoisuutta vähentävät

kuitenkin mahdolliset erilaisuudet jaotteluperusteissa sekä ennen kaikkea tilastoinnin ajankohdasta aiheutuvat erot, sillä lehtikuolema on viime vuosina ollut tuttu ilmiö muissakin pohjoismaissa.

Suomen sanomalehdistön kokonaismäärä viime vuonna oli 94, josta puoluelehdistö käsitti näin ollen yli puolet eli jonkin verran vähemmän kuin vuosisadan vaihteessa.

Puoluelehtien määrän väheneminen on samalla merkinnyt niiden ilmestymisen yhä tuntuvampaa keskittymistä tietyille paikkakunnille maakunnissa ja tietyille alueille koko maassa.

Lehtiä toimitettiin ja painettiin vuosien 1963—64 vaihteessa kaikkiaan 28 paikkakunnalla, jotka yleensä käyvät yksin läänien, talousalueiden ja vaali-piirien keskuspaikkojen kanssa. Vain yhden lehden (Lalli, Kokemäki) koti-paikkana on nykyisin maalaiskunta. Helsinki on selvästi hallitsevassa ase-massa ilmestymispaikkakuntien joukossa. Vasemmistopuolueiden ruotsin-kieliset äänenkannattajat mukaanlukien ilmestyy pääkaupungissa kahdeksan puoluelehteä, joiden yhteislevikki vuosina 1961—62 oli 263 000 eli 25 % puo-luelehdistön koko levikistä. Skandinavian maista ei ole käytettävissä vastaa-vaan levikkilukua, mutta kaikki sanomalehdet huomioon ottaen oli pääkau-pungin lehtien levikin osuus (vuosina 1946—48) Ruotsissa 36 %, Tanskassa 40 % ja Norjassa 50 %.⁵ Helsinki pystyisi ilmeisesti kilpailemaan tasaväki-sesti Tukholman, Kööpenhaminan ja Oslon kanssa, mikäli muodollisesti puo-lueiden ulkopuolella olevat Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Ilta-Sano-mat, Kauppalehti ja Nya Pressen otettaisiin vertailuun mukaan. Joka tapauk-sessa on selvää, että valtakunnalliset suurlehdet painetaan ko. maiden suu-rimmissa kaupungeissa. Eräissä muissa valtioissa, kuten Belgiassa, Englan-nissa, Hollannissa ja Ranskassa esiintyy lehdistön keskittymistä suurkau-punkeihin vieläkin suuremmassa määrin kuin pohjoismaissa.⁶

Puoluelehtien ilmestymispaikkakunnat ovat jakautuneet melko epätasai-sesti eri puolille Suomea. Enemmistö sijaitsee Etelä- ja Länsi-Suomessa, millä alueella tässä esityksessä tarkoitetaan Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen, Kymen ja Vaasan läänejä. Mainitulla vyöhykkeellä ilmestyi vuosien 1963—64 vaihteessa kaikkiaan 42 puoluelehteä, joten muun Suomen osuudeksi jäi 17. Etelässä ja lännessä ovat Helsingin ohella yleisimpiä lehtien keskuspaikkoja Pori, Tampere ja Turku, joihin kuhunkin on sijoittunut neljä puoluelehteä. Maan itä- ja pohjoisosissa ovat vastaavia, joskin ainoastaan kolmen lehden keskuksia Joensuu, Kuopio ja Oulu. Asujamiston vähäisempi määrä, pitkät välimatkat, heikommat taloudelliset edellytykset sekä lyhytaikaisemmat poliit-tiset perinteet ovat ilmeisestikin asettaneet esteitä puoluelehtien perustami-selle ja elinkelpoisuudelle Itä- ja Pohjois-Suomessa.

3. Puoluelehdistön luonne

Ennen puolueiden syntymistä sanomalehdet olivat itsenäisiä yrityksiä, jotka välittivät uutisia ja valistivat kansalaisia ajan suurissa kysymyksissä. Mikäli politiikasta kirjoitettiin, se tapahtui lehden omissa nimissä. Poliittisten julkaisujen perustamisen jälkeen muodostui puolueen ja äänenkannattajan yhteys sangen kiinteäksi. Toimituksissa ei ainoastaan huolehdittu poliittisesta kirjoittelusta, vaan niistä tuli useassa tapauksessa keskuksia, joista organisoitiin myös paikallinen puolue- ja vaalityö, mm. hoidettiin kokousten järjestäminen, painotuotteiden jakelu ja valitsijayhdistysten perustaminen. Puoluejärjestöjen aloitettua toimintansa siirtyivät käytännölliset tehtävät niille ja lehdet ryhtyivät harjoittamaan ensi sijassa mielipidemuokkausta.

Mutta senkin jälkeen on puolueiden pyrkimyksenä ollut sitoa äänenkannattajat mahdollisimman läheisesti itseensä. Tässä mielessä on heikkoja lehtiä avustettu taloudellisesti, äänenkannattajien edustajia valittu järjestöjen johtoelimiin ja lehdistön piiristä nimetty ehdokkaita kunnallisissa ja valtiollisissa vaaleissa, mihin on — esimerkiksi työväenpuolueissa — liittynyt pyrkimys järjestää niin, että näitä valitaan myös valtuustoihin ja eduskuntaan.

Puoluelehtien sisältöön taas on vaikuttettu toimittamalla niille kiertoartikleita, selostuksia eduskuntatapahtumista, johtavien henkilöiden lausuntoja, tietoja puolueen järjestötyöstä sekä julkaisemalla varsinkin vaalien edellä äänenkannattajissa ilmoituksia. Lehtien keskitettyyn hoitoon ovat edelleen kuuluneet päätoimittajille järjestetyt informaatiotilaisuudet sekä ennen muuta sanomalehtitoimistojen perustaminen. Viimeksi mainituista olivat vuosien 1963—64 vaihteessa toiminnassa Demokraattinen lehtipalvelu (Skdl.), Lehdistön sanomapalvelu (kok.), Maalaisliiton sanomakeskus (ml.), Utiskeskus (ml.) sekä Työväen sanomalehtien tietotoimisto (sos.). Lehdistön sanomapalvelu ja Utiskeskus ovat lehtien itsensä, muut puolueen omistamia.

Puoluelehtien politisoitumista on varsinaisen poliittisen aineiston ohella edistänyt uutisaineiston poliittinen muokkaus. Uutiset ovat useassa tapauksessa valikoitu, väritetty, otsikoitu ja sijoitettu lehteen tarkoituksenmukaisella tavalla. Toisaalta ei vastustajien mielipiteille ole erityisen suuressa määrin annettu sijaa tai näiden kannanotoista on julkaistu vain sopivat osat. Monet lehdet ovat — varsinkin vaalien edellä — kieltäytyneet vastaanottamasta jopa maksettuja ilmoituksia muilta puolueilta.

Puoluelehtien sisällössä on kaikista näistä syistä esiintynyt selvää tendenssiä. Lehdet ovat olleet suuremmissa määrin puolueen kuin yleisen mielipiteen tulkkeja.

Edellä sanottu ei koske kaikkia lehtiä ja lehtiryhmiä sellaisenaan. Sidonnaisuus puolueeseen on suuresti riippunut lehden omistussuhteista. Porvarillisista lehdistä on tiettävästi ainoastaan yksi, Savo (Kuopio, kok.) puolueen

hallinnassa sikäli, että sen osake-enemmistö on puoluetta lähellä olevan säätiön hallussa, kun taas muut ovat osakeyhtiöiden omistuksessa. Yhtiöiden yleensä melko laaja osakaskunta on koottu pääasiassa lehden levikkialueelta. Lehdet saavat täten paikallisen luonteen, monen omistajan ansiosta tehdään vaikeammaksi niiden mahdolliset valtausyriytykset eikä puolue myöskään näissä tapauksissa pääse täydellisesti määräämään äänenkannattajan sisällöstä. Kokemus osoittaa päinvastoin, että omistajien pyrkimyksenä on lieventää lehden puoluepoliittista sävyä, ottaa huomioon lukijakunnassa edustettuina olevat väestöryhmät ja näiden erilaiset poliittiset mielipiteet sekä lisäämällä yleistä uutis- ja ajanvieteaineistoa varmistaa lehden levikki ja kannattavuus. Omistussuhteista saa selityksensä myös se, että porvarilliset lehdet saattavat edustaa erilaisia puolueen piirissä esiintyviä suuntauksia ja harjoittaa myös oman puolueensa politiikan kritiikkiä, jopa asettua avoimeen oppositioasenteeseen. Tiukimmin puolueen vaikutusvallassa näyttää porvarillisista ryhmistä olevan maalaisliiton lehdistö.

Vasemmistupuolueita edustavassa lehdistössä on tilanne toinen. Puolueet tai niiden hallitsevat taloudelliset yritykset omistavat äänenkannattajat, mikä näkyy myös lehtien palstoilla. Puolueväri on hallitsevana puolueettomien uutisselostusten ja muun yleisen aineiston jäädessä vastaavasti vähemmälle. Omistaessaan lehdet vasemmistupuolueilla on myös parempi mahdollisuus yhdensuuntaistaa niiden kirjoittelu ja eliminoida puolueen kannasta poikkeavien mielipiteiden julkaiseminen. Vasemmistonkin piirissä esiintyy eroja sikäli, että Skdl:n lehdistö on em. suhteissa viety pitemmälle kuin sosialidemokraattien äänenkannattajat.

Eri lehtiryhmien politisoitumisen aste on havaittavissa myös vaalikirjoittelussa ja -mainostuksessa. Niinpä Jaakko N o u s i a i s e n vuoden 1956 valitsijamiesvaaleista tekemästä tutkimuksesta ilmenee, että eniten propaganda-tekstiä vaalien edellä sisälsivät Vapaa Sana (Skdl.), Suomen Sosialidemokraatti (sos.) ja Maakansa (ml.).⁷

Toisen maailmansodan jälkeen ja aivan erityisesti viime vuosina on varsinkin porvarillisen lehdistön piirissä esiintynyt pyrkimystä vähentää poliittista painolastia ja lieventää puoluesidonnaisuutta. Pyrkimys on esiintynyt selvimpänä suurlehdissä, jotka ovat omaksumassa entistä maltillisemman asenteen ja muuttautumassa kohti yleislehtiä.⁸ Pisimmälle itsenäistyminen on mennyt niissä tapauksissa, jolloin lehti on kokonaan irroitautunut puolueesta. Mikäli näin alkanut kehitys tulee jatkumaan ja laajentumaan, tuo se uusia piirteitä puoluelehdistön kuvaan ja muuttaa paljon sitä, mitä näistä lehdistä edellä on sanottu.

Puoluepoliittisen panoksen heikkeneminen on monien muiden maiden lehdistössä ehtinyt pitemmälle kuin Suomessa. Muun muassa USA:n lehtien puolueväri saattaa vaalien välillä olla melko heikko ja vaalitaistelunkin aikana

useat niistä osoittavat sikäli suvaitsevaisuutta, että luovuttavat palstatilojaan kilpailevan puolueen ilmoituksille. Puoluesidonnaisuuden heikkeneminen näyttää Suomessa alkaneen myöhemmin kuin muualla, mikä nähtävästi johtuu maamme puoluelaitoksen synty- ja kehitysvaiheessa vallinneista jyrkistä vastakohtaisuuksista ja mielipide-eroista.⁹

II Piirteitä eri puolueiden äänenkannattajista

Suomen puoluelehtien määrässä on tapahtunut muutoksia tuntuvasti enemmän kuin kirjoituksen alussa esitetty lukusarja kokonaiskehityksestä osoittaa, mikä johtuu siitä, että muutokset puoluelaitoksen eri osissa ovat käyneet eri suuntiin ja siten kompensoineet toisiaan. Koska puolueiden luonne ja suuruus ovat niin ikään vaikuttaneet siihen, kuinka suureksi niiden äänenkannattajakunta on kasvanut, mille alueille ensimmäiset lehdet ovat syntyneet ja mihin suuntaan lehdistö on laajentunut, on täydellisemmän kuvan saamiseksi maamme puoluelehdistöstä ja sen eri vaiheista tarpeellista seurata kehityksen kulkua yksityisissä poliittisissa ryhmissä.

1. Suomalainen puolue

Suomalaisen puolueen johtavana sanomalehtenä toimi Suometar (1847), vuodesta 1869 lähtien Uusi Suometar. Alkuaikoina kerran viikossa ilmestynyt lehti, jota toimitettiin Snellmanin suomalais-kansallisessa hengessä, sai 1870-luvulla seurakseen äänenkannattajan Poriin (Satakunta 1873), Joensuuhun (Karjalatar 1874) ja Hämeenlinnaan (Hämeen Sanomat 1879). Jo suomalaisen puolueen kohdalla voidaan näin ollen tehdä havainto, joka joudutaan monen muunkin ryhmän yhteydessä toistamaan: ensimmäiset äänenkannattajat syntyivät maakuntiin, jotka sittemmin osoittautuivat puolueen suhteellisen vahvoiksi kannatusalueiksi.

Poliittisesti vilkas ja vaiherikas kausi nosti sp:n äänenkannattajien määrän vuosisadan vaihteeseen mennessä 15:een. Tällöin perustetuista uusista lehdistä mainittakoon mm. Aamulehti (Tampere 1882), Suomalainen (Jyväskylä 1889), Savo-Karjala (Kuopio 1889), Viipuri (Viipuri 1894), Mikkelin Sanomat (Mikkeli 1896) ja Aura (Turku 1897). Mutta tämä ei riittänyt pitkäksikään aikaa. Kilpailun kiristyminen muiden poliittisten ryhmien, varsinkin nuorsuomalaisen puolueen kanssa, demokratian läpimurto maassa ja poliittiselle valistustyölle asetettavat entistä suuremmat vaatimukset pakottivat suomalaisen puolueen laajentamaan äänenkannattajaverkkoaan eri puolille maata, minkä ansiosta sp:n lehdistö nousi vuonna 1908 maksimiinsa, 27:ään.

Vuosisadan alussa perustettiin lehtiä mm. seuraaville paikkakunnille: Kotka (Etelä-Suomi 1903), Vaasa (Vaasa 1903), Savonlinna (Keski-Savo 1904), Kemi (Pohjois-Suomi 1905), Kajaani (Kaikuja Kajaanista 1906), Lahti (Lahti 1906), Raahe (Raahen Sanomat 1906), Rauma (Länsi-Suomi 1906), Sortavala (Raja-Karjala 1907), ja Hamina (Haminan Lehti 1908). Puolueen maakuntalehdistö kattoi tässä vaiheessa maan melko täydellisesti. Senkin jälkeen perustettiin sp:lle vielä uusia äänenkannattajia, mutta toisaalta puolue menetti 1910-luvulla eräitä lehtiä, joten viimeisenä toimintavuonna 1917 supistui yhteismäärä 23:een.

Jo edellä esitetystä voidaan päätellä, että Suomalaisen puolueen lehdistö sijaitsi alueellisesti laajalla pohjalla; äänenkannattajia ilmestyi kaiken kaikkiaan 28 paikkakunnalla. Samoin kuin kannattajakunnan painopiste sijaitsi enin osa (16) puolueen lehdistöstäkin maan eteläisissä ja läntisissä vaalipiireissä.

2. Kansallinen kokoomus

Kokoomus kuuluu niihin puolueihin, joilla oli heti syntymästä (1918) lähtien käytettävissään huomattava, ensi sijassa muilta ryhmiltä valmiina saatu lehdistö. Puolueen ensimmäisenä varsinaisena toimintavuonna 1919 edusti sitä 29 äänenkannattajaa, joista 21 oli periytynyt suomalaiselta ja kahdeksan nuorsuomalaiselta puolueelta. Suunnilleen samansuuruisena lehdistö säilyi aina vuoteen 1940 saakka. Puolueelle perustettiin tosin eräitä uusia julkaisuja, kuten Rovaniemi (Rovaniemi 1922), Sisä-Suomi (Jyväskylä 1924) ja Pohjois-Pohja (Kemi 1932), mutta toisaalta kokoomus joutui luopumaan eräistä lehdistään, muun muassa isänmaallinen kansanliike sai siltä neljä äänenkannattajaa, Iltalehden, Kokkolan, Hämeen Sanomat ja Uudenmaan. Kun sotien aikana joitakin lehtiä lisäksi siirtyi puolueettomien ja riippumattomien joukkoon, puolueen lehdistö oli vuoteen 1945 mennessä supistunut 20:een. Kato ei päättynyt vielä tähänkään. Kokoomus menetti jatkuvasti lehtiään joko ilmestymisen lopettamisen tai puolueesta irroittautumisen takia. Menetyksiä tapahtui varsinkin vuosina 1949—57, jolloin puolue kärsi tappioita myös vaaleissa. Äänenkannattajien määrä väheni erityisesti kokoomuksen suhteellisen heikolla alueella (mm. Lapin, Oulun ja Mikkelin vaalipiireissä), jossa äänimäärät laskivat eniten. Kun puolue vuoden 1958 eduskuntavaaleista lähtien alkoi jälleen saavuttaa menestyksiä, tapahtui vakiintumista myös lehdistörintamalla.

Vuosien 1963—64 vaihteeseen mennessä kokoomuksen äänenkannattajien määrä oli kuitenkin ehtinyt laskea 12:aan luettelon sisältäessä seuraavat lehdet: Aamulehti, Etelä-Suomi, Kajaani, Karjalainen, Keski-Suomen Iltalehti, Länsi-Suomi, Satakunnan Kansa, Savo, Savonmaa, Uusi Aura, Uusi

Suomi ja Vaasa. Puolueen pää-äänenkannattajan asemassa on koko ajan ollut Uusi Suomi (entinen Uusi Suometar), jonka keskimääräinen nettolevikki vuonna 1963 oli 88 600. Suurin levikki 90 700 oli kuitenkin tamperelaisella Aamulehdellä, joka mainittuna vuonna ohitti tilausten määrässä US:n.

Huomioon ottaen kaikki kokoomuksen äänenkannattajat, myös ilmestymisensä lopettaneet ja puolueesta irrottautuneet, kertyy ilmestymispaikkakuntia yhteensä 31. Näistä sijaitsee 15 maan itä- ja pohjoisosissa, mikä on suhteellisen paljon siihen nähden, että samalla alueella on puolueen kannatuksesta vain $\frac{1}{3}$. Eräänä selityksenä kokoomuksen lehdistön voimakkuuteen Itä- ja Pohjois-Suomessa voidaan mainita, että kahdeksasta nuorsuomalaiselta puolueelta kokoomukselle siirtyneestä lehdestä oli seitsemän kotipaikka kyseisellä alueella. Vuosien 1963—64 vaihteessa ilmestyneestä kokoomuksen 12 äänenkannattajasta sijaitsi po. vyöhykkeellä vielä viisi.

3. Nuorsuomalainen puolue

Nuorsuomalaisella puolueella (1894) on ollut käytössään enemmän lehtiä kuin yhdelläkään toisella poliittisella suunnalla tässä maassa. Parhaimmillaan sen aatteita edusti 38 sanomalehteä, joista monet ovat olleet niin elinvoimaisia, että ne ilmestyivät vieläkin. Nuorsuomalaisenkin lehdistön kehityksessä voidaan erottaa kaksi vaihetta: ensimmäisen lehtiryhmän syntyminen välittömästi puolueen perustamisen jälkeen sekä lehdistön huomattava täydentäminen 1900-luvun alkuvuosina.

Jo perustamisvuonna lukeutui np:n lehdistöön 12 julkaisua, ja vuosisadan vaihteeseen mennessä määrä kasvoi 23:een, johon ryhmään kuuluvista lehdistä mainittakoon Keski-Suomi (Jyväskylä 1871), Savo (Kuopio 1879), Kaiku (Oulu 1879), Laatokka (Sortavala 1882), Päivälehti (Helsinki 1889), Mikkeli (Mikkeli 1893) Salmetar (Iisalmi 1897) ja Kaleva (Oulu 1899). Johdettavana äänenkannattajana toimi demokraattisia, liberaalisia ja perustuslaillisia mielipiteitä edustava Päivälehti. Useimmat nuorsuomalaisten ensimmäisistä lehdistä syntyivät Itä- ja Pohjois-Suomeen, puolueen voimakkaimmalle kannatusalueelle.

Vuosisadan alussa, jolloin perustuslaillisuus koki nousukauttaan maassa, nuorsuomalainen lehdistö laajeni sekä määrällisesti että alueellisesti. Tässä vaiheessa liittyivät puolueen äänenkannattajiksi mm. Koitar (Hamina 1900), Lahden Lehti (Lahti 1900), Hämetär (Hämeenlinna 1903), Keski-Savo (Savonlinna 1904), Karjala (Viipuri 1904), Tampereen Sanomat (Tampere 1905), Turun Sanomat (Turku 1905), Käkisalmen Sanomat (Käkisalmi 1907), Satakunnan Sanomat (Pori 1907) ja Raahe (Raahe 1907). Lisäksi on syytä mainita, että Päivälehden nimi muutettiin vuonna 1904 Helsingin Sanomiksi.

Etelä-Suomen suuret keskkukset saivat tässä vaiheessa omat lehtensä, joten itse asiassa vasta nyt tuli koko maa tehokkaasti np:n lehdistön vaikutuspiiriin.

Suurimmillaan nuorsuomalaisen puolueen lehdistö oli vuoden 1910 molemmin puolin. Sen jälkeen eli samaan aikaan kuin suomalaisessakin puolueessa alkoi laskukausi, joka osaltaan liittyi porvarillisten ryhmien toiminnan yleiseen lamaantumiseen 1910-luvulla. Puolueet eivät pystyneet ylläpitämään kaikkia lehtiä, joita alkuinnostuksen vallassa oli perustettu. Nuorsuomalainenkin lehdistö supistui vuoteen 1917 mennessä 28:aan.

Suurimman lukumääränsä ohella nuorsuomalaisen puolueen lehdistö ulottui myös maantieteellisesti laajimmalle alueelle maassa. Ilmestymispaikkakuntien määrä nousi 31:een, joista niinkin suuri määrä kuin 16 sijaitsi Itä- ja Pohjois-Suomessa.

4. Kansallinen edistyspuolue ja Suomen kansanpuolue

Edistyspuolueen (1918) kohdalla oli tilanne sikäli erikoinen, että sen lehdistö oli suurimmillaan puolueen toiminnan alkuvaiheessa: ensimmäisenä varsinaisena toimintavuonna 1919 ilmestyi äänenkannattajia 16 ja vuonna 1920 ennätysmäärä 19. Selitys näin edulliseen lähtökohtatilanteeseen oli sama kuin kokoomuksessakin: puolue peri melko runsaan lehdistön muilta poliittisilta ryhmiltä, nuorsuomalaisilta 10 ja kansanpuolueelta kolme äänenkannattajaa. Tässä yhteydessä on mielenkiintoista panna merkille, että Itä- ja Pohjois-Suomessa ilmestyvistä nuorsuomalaisista lehdistä kokoomus sai enemmän (7) kuin edistys (5), vaikka ennen muuta viimeksi mainitun haltuun olisi odottanut tällä np:n vahvalla kannatusalueella joutuvan ko. lehtiä, sillä edistystä pidetään nuorsuomalaisen puolueen lähimpänä rintaperillisenä. Edistyksen koko lehdistö oli kuitenkin suhteellisen voimakas maan itä- ja pohjoisosissa; 19 ilmestymispaikkakunnasta sijaitsi täällä yhdeksän.

Edistyspuolueen lehdistössä alkoi esiintyä katoa heti 1920-luvun alusta lähtien. Eräät lehdet lopettivat ilmestymisen, eräät siirtyivät puolueettomien tai riippumattomien joukkoon (kuten Helsingin Sanomat 1932, Länsi-Savo 1938, Etelä-Suomen Sanomat 1951, Kaleva 1951), eräät taas muille puolueille, muun muassa maalaisliitolle Etelä-Häme 1920, Itä-Savo 1927, Keski-suomalainen 1932 ja Etelä-Saimaa 1940.

Joissakin tapauksissa vähensivät edistyksen lehtien lukua taloudelliset vaikeudet, mutta pääasiallisena syynä vapaamielisen lehdistön heikentymiseen oli jo 1920-luvulla alkanut edistyksen kannatuksen väheneminen.¹⁰ Tuntuvinpana äänimäärän lasku esiintyi Lapin ja Oulun vaalipiireissä sekä maan itäosissa. Samalla alueella ja samanaikaisesti näiden menetysten kanssa edistys

joutui luopumaan viidestä äänenkannattajastaan. Ehkä vieläkin haitallisempaa puolueen kannalta oli em:n Etelä-Suomessa ilmestyvien lehtien siirtyminen epäpoliittisten julkaisujen joukkoon.

Edistyspuolueen lopettaessa toimintansa vuonna 1950 oli jäljellä enää kolme äänenkannattajaa, Etelä-Suomen Sanomat, Kaleva ja Turun Sanomat, joista kaksi ensiksi mainittua julistautui tässä vaiheessa riippumattomaksi.

Kun kansallinen edistyspuolue oli lakkautettu ja tilalle perustettu Suomen kansanpuolue, siirtyi viimeksi mainitulle ainoastaan yksi äänenkannattaja, Turun Sanomat, joka sekin muuttui vuonna 1961 puolueettomaksi. Sen jälkeen kansanpuolueen käytettävissä on ollut palstatilaa kahdessa maalaisliittolaisessa lehdessä, Karjalan Maassa ja Kymen Sanomissa. Puolue on kuitenkin saanut tukea entisiltä vapaamielisiltä lehdiltä, varsinkin maakunnallisilta julkaisuilta, mutta aika ajoin myös Helsingin Sanomilta.

5. Maalaisliitto

Edellä esiteltyihin puolueihin verrattuna on maalaisliiton lehdistö huomattavasti nuorempaa juurta. Sen kaikki äänenkannattajat samoin kuin itse puoluekin (1906) on perustettu kuluvan vuosisadan puolella. Toisena agraari-puolueen lehdistöhistoriaan liittyvänä erikoispiirteenä mainittakoon, että ml. alkuvaiheessaan sai muilta ryhmiltä (= nuorsuomalaiselta puolueelta) vain muutaman julkaisun ja nekin olivat melko vaatimattomia, joten puolue joutui perustamaan useimmat lehrensä joko omasta tai kannattajiensa toimesta. Lehtien syntymisessä ja tilaushankinnassa esiintyi vaikeuksia sikäli, että maalaisliiton kannattajakunta pysyi 1910-luvulla vähäisenä, minkä lisäksi se koostui valtaosaltaan harvaan asutun maaseudun vähäväkisestä väestöstä.

Ensimmäisinä toimintavuosinaan maalaisliitolla oli näistä syistä käytettävissään verraten vähälukuinen ja -levikkinen äänenkannattajakunta. Merkittävimpiä puolueen lehdistä tuohon aikaan olivat Ilkka (Vaasa 1906), Liitto (Oulu 1907), Savon Sanomat (Kuopio 1908) ja Maakansa (Viipuri 1909). Maalaisliiton syntymässä tärkeää osaa näytelleet Oulun ja Pohjanmaan seudut sekä Viipuri ympäristöineen saivat näin ollen ensimmäisten joukossa lehrensä, kun taas äänenkannattajan perustamishankkeet esimerkiksi Helsingissä eivät onnistuneet.

Samanaikaisesti kun maalaisliiton poliittinen kannatus alkoi 1910-luvun lopulta lähtien sekä määrällisesti että alueellisesti laajentua, perustettiin tai puolueelle siirtyi eräitä maakuntalehtiä, kuten Pohjolan Sanomat (Kemi 1915), Keskipohjanmaa (Kokkola 1917), Kainuun Sanomat (Kajaani 1918), Lalli (Rauma 1918), Karjalan Maa (Joensuu 1919), Turunmaa (Turku 1923), Itä-Savo (Savonlinna 1927), Lapin Kansa (Rovaniemi 1928) ja Keskiuo-

malainen (Jyväskylä 1932). Jossain määrin maalaisliiton lehdistön laajentamista ilmeisesti kiirehtivät myös vuonna 1918 maan puoluelaitoksessa tapahtuneet uudelleenjärjestelyt, ennen muuta ne saivat ml:n ulottamaan äänenkannattajaverkkonsa sellaisellekin alueelle, mm. Lounais-Suomeen, jota oli totuttu pitämään muiden porvaripuolueiden valtamaana.

Suurimmillaan (19) maalaisliiton lehtien luku oli vuonna 1932. Puolueen kannatus vaaleissa oli samoihin aikoihin (1930 — 27.3 % annetuista äänistä) suurempi kuin koskaan ennen tai jälkeen. Sittemmin ei maalaisliiton lehdistössä ole tapahtunut sanottavia muutoksia. Puolue on menettänyt eräitä äänenkannattajia ilmestymisensä lopettamisen tai puolueettomaksi julistautumisen vuoksi, mutta ei ainoatakaan muille poliittisille suunnille. Maalaisliitossa on ilmeisestikin uhrattu sekä huomiota että varoja lehtien elinkelpoisuuden säilyttämiseen, sillä äänenkannattajakuntaan kuului vuosien 1963—64 vaihteessa kaikkiaan 14 lehteä: Etelä-Saimaa, Iisalmen Sanomat, Ilkka, Itä-Savo, Kainuun Sanomat, Karjalan Maa, Keski-Pohjanmaa, Keski-suomalainen, Kymen Sanomat, Lalli, Liitto, Maakansa, Pohjolan Sanomat sekä Savon Sanomat.

Johtavan lehden asemaa piti aina toiseen maailmansotaan saakka hallussa Ilkka, mutta suhtauduttuaan ajoittain melko kriittisesti puolueen johdon edesottamuksiin se sai luovuttaa paikkansa Helsinkiin asettuneelle Maakansalle. Vuonna 1963 oli viimeksi mainitun levikki 32 800.

Jo maalaisliiton kannatuksen alueellisen jakautumisen perusteella on ymmärrettävää, että sen lehtien ilmestymispaikkakuntien yhteisluvusta, 23:sta enemmistö eli 13 sijaitsee maan itäisissä ja pohjoisissa osissa. Ml:lla oli myös vuosien 1963—64 vaihteessa näillä alueilla enemmän lehtiä kuin millään muulla puolueella.

6. Ruotsalainen kansanpuolue

Ruotsalaisella kansanpuolueella on vanha ja perinteistä rikas lehdistö. Ainoastaan yksi äänenkannattaja, Kaskö Tidning (1914) on syntynyt 1900-luvun puolella. Uranuurtajan asemassa esiintynyt Åbo Underrättelser (1824) on vanhin nykyisin ilmestyvistä sanomalehdistämme.¹¹

Kun ruotsalainen kansanpuolue vuonna 1906 aloitti toimintansa, käsitti sen äänenkannattajakunta 15 lehteä. Lehdistön tuki oli tervetullut puolueelle juuri tuossa vaiheessa, jolloin se näki paljon vaivaa saadakseen myös maaseudulla ja saaristossa asuvan ruotsinkielisen väestönsosan kiinteämmin puolueen piiriin. Lehtiä ilmestyi itse asiassa kaikissa ruotsinkielisen rannikkovyöhykkeen tärkeimmissä keskuksissa, mutta myös eräillä sellaisilla paikkakunnilla, kuten Porissa, Tampereella ja Viipurissa, joissa ruotsia puhuvan asujamiston määrä oli suhteellisen vähäinen.

Ruotsalaisen kp:n lehdistö on sittemmin, kaiketi erikoisluonteensa ansiosta säilyttänyt jokseenkin saman määränsä ja kokoonpanonsa. Puolue ei ole saanut eikä se ole joutunut luovuttamaan muille lehtiä. Niinpä vuosien 1963—64 vaihteessa ilmestyi vielä seuraavat 12 ruotsalaisen kansanpuolueen äänenkannattajaksi enemmän tai vähemmän selvästi tunnustautuvaa julkaisua: Björneborgs Tidning, Borgåbladet, Hangö, Jakobstads Tidning, Kaskö Tidning, Tammerfors Aftonbladet, Vasabladet, Västra Nyland, Åbo Underrättelser, Österbottningen, Österbottniska Posten ja Östra Nyland. Luetellut lehdet edustavat erilaisia puolueessa esiintyviä aatteellisia virtauksia.¹²

Kun yleisemmässä mielessä puhutaan ruotsinkielisestä porvarillisesta lehdistöstä, on luetteloon vielä tapana lisätä neljä poliittisesti riippumatonta sanomalehteä, Hufvudstadsbladet, Nya Pressen, Syd-Österbotten ja Åland.

7. Suomen sosialidemokraattinen puolue

Sosiaalidemokraattista lehdistöä olivat synnyttämässä ja kasvattamassa monet yhteiskunnalliset ja poliittiset virikkeet: työväenliikkeen voimistuminen, sosiaalisen kysymyksen herättämä luokkatietoisuus, kansan syvien rivien mahdollisuus saada eduskuntauudistuksen ansiosta äänensä politiikassa kuuluviin sekä sosiaalidemokraattisen puolueen (1899) ensimmäisenä maamme luoma valtakunnallinen organisaatio. Perustamisvuoden vaatimattomasta kolmen lehdien ryhmästä nousi äänenkannattajien määrä vuoteen 1906 mennessä 15:een. Sanomalehtien perustaminen aloitettiin työväenliikkeen perinteellisistä keskuksista, kuten seuraava luettelo osoittaa: Helsinki (Työmies 1895, Suomen Sosialidemokraatin edeltäjä), Tampere (Kansan Lehti 1899), Turku (Länsi-Suomen Työmies 1899), Kotka (Eteenpäin 1905), Viipuri (Työ 1905), Kuopio (Savon Työmies 1906), Mikkeli (Vapaus 1906), Oulu (Kansan Tahto 1906), Pori (Sosialidemokraatti 1906), Vaasa (Vapaa Sana 1906) ja Hämeenlinna (Hämeen Voima 1906). Huippulukunsa, 26 saavutti sosialidemokraattinen lehdistö vuoden 1918 poikkeuksellisissa oloissa, jolloin lehtien joukossa tosin oli — kuten edellä huomautettiin — enemmän tai vähemmän tilapäisiä, ajankohtaista tarvetta varten perustettuja julkaisuja.

Sosialistisen liikkeen jakautuminen kahtia merkitsi kiihkeän taistelun alkamista kannattajista, järjestöistä ja sanomalehdistä. Kommunistit pystyivät kuitenkin suoranaisesti valtaamaan vain kaksi sosiaalidemokraattista julkaisua, Pohjan Kansan Oulussa (1919) ja Vapaan Sanan Vaasassa (1920). Muitakaan tuntuvampia muutoksia ei sosiaalidemokraattisessa lehdistössä tällöin sen paremmin kuin myöhemminkään tapahtunut, sillä vuoden 1920 yhteislukua 13 vastasi vuosien 1963—64 vaihteessa seuraavat 11 julkaisua: Eteenpäin, Hämeen Kansa, Kansan Lehti, Kansan Voima, Pohjanmaan Kansa, Pohjolan Työ, Sai-

maan sanomat, Suomen Sosialidemokraatti, Svenska Demokraten, Turun Päivälehti ja Uusi Aika. Pää-äänenkannattajan, Suomen Sosialidemokraatin levikki oli vuonna 1963 36 500.

Luonteeltaan kaksikielisenä ryhmänä julkaisi sosiaalidemokraattinen puolue aikanaan neljääkin ruotsinkielistä lehteä, nimittäin Helsingissä, Loviisassa, Turussa ja Vaasassa, mutta vuonna 1963 ilmestyi vain edellä mainittu Svenska Demokraten (Helsingissä) ja sekin ainoastaan kaksi kertaa viikossa.

Sosiaalidemokratian perinteelliset kannatusalueet sijaitsevat maan eteläisissä ja läntisissä osissa, mikä näkyy myös lehdistön alueellisessa levinneisyydessä. Puolueen koko olemassaolon aikana on sosiaalidemokraattista lehteä julkaistu vain viidessä Itä- ja Pohjois-Suomen kaupungissa ilmestymispaikkakuntien kokonaisluvun ollessa 18. Muun muassa Lappi, josta sosiaalidemokraattinen puolue ei saanut vuonna 1962 eduskuntaan ainoatakaan edustajaa, on ollut ja on edelleenkin ilman äänenkannattajaa.

8. Kommunistinen ryhmä ja Suomen kansan demokraattinen liitto

Julkisuudessa toiminut kommunistinen puolue on syntymästään (Suomen sosialistinen työväenpuolue perustettiin 1920) lähtien ollut huomattavien muutosten alainen, ja sama koskee myös sen lehdistöä. Sosialistisen työväenpuolueen perustamisvuonna ilmestyi sen äänenkannattajia viidellä paikkakunnalla: Helsingissä Suomen Työmies, Kajaanissa Työväen Lehti ja Kainuun Työväen lehti, Kuopiossa Vapaa Kansa, Oulussa entinen sosialidemokraattinen Pohjan Kansa ja Vaasassa sosiaalidemokraateilta vallattu Vapaa Sana. Kun samalla vuosikymmenellä liittyivät äänenkannattajien joukkoon vielä Työ (Viipuri 1921) ja Työväen Lehti (Tampere 1927), käsitti luettelo Turku luukuunottamatta 1920-luvun työväenliikkeen johtavat ja näistä nimen omaan radikaalisimmat keskuksat. Lehden puuttuminen Turusta tuntuu oudolta, kun ottaa huomioon, että mainittu kaupunki oli jo 1920-luvulla kommunistien vahva kannatus- ja toimintakeskus.

Kommunistien äänenkannattajia joutui 1920-luvulla tuon tuostakin ilmestymiskieltoon, mutta nimen muutosten ja uusien lehtien ansiosta oli kokonaismäärä vuonna 1930, jolloin ko. puolue ja sen lehdistö lakkautettiin, edelleenkin seitsemän.

Julkisen lehdistön ohella ilmestyi 1920-luvulla (vuonna 1918 perustetun) Suomen kommunistisen puolueen maanalaisia lehtiä ja seuraavalla vuosikymmenellä toimi koko kommunistinen lehdistö salaisena. Erityyppisiä julkaisuja toimitettiin sekä kotimaassa, Neuvostoliitossa että Ruotsissa.

Toisen maailmansodan jälkeen julkaisi kommunistinen ryhmä, nyt Skp:n nimissä ainoastaan yhtä lehteä, Työkansan Sanomia 1944—57. Viimeksi mainittuna vuonna lehti yhdistettiin Skdl:n Vapaan Sanan kanssa molempien ryhmien yhteiseksi äänenkannattajaksi, Kansan Uutisiksi, jonka levikki vuonna 1963 oli suurempi kuin yhdenkään muun työväenlehden, nimittäin 57 500. Skdl:n toimesta sotien jälkeen perustettuja lehtiä ilmestyi vuonna 1948 kaikkiaan 12, mutta kato kohtasi tätäkin lehtiryhmää ja vuosien 1963—64 vaihteessa oli elossa enää kahdeksan äänenkannattajaa: Hämeen Yhteistyö (Tampere), Kansan Sana (Kuopio), Kansan Tahto (Oulu), Kansan Uutiset (Helsinki), Kansan Ääni (Vaasa), Ny Tid (Helsinki), Satakunnan Työ (Pori) ja Uusi Päivä (Turku). Skdl:kin toimittaa vain yhtä ruotsinkielistä julkaisua, kerran viikossa ilmestyvää Ny Tidiä, joten tämän laatuiset työväenpuolueiden lehdet eivät ole saaneet vastakaikua ruotsinkielisen väestöosan parissa.

Skdl:n lehtien ilmestymispaikkakunnat olivat vuonna 1963 muutoin samat kuin kommunistisen lehdistön keskuspaikat 1920-luvulla, paitsi että Kajaani ja Viipuri ovat jääneet luettelosta pois ja lisäksi ovat tulleet Pori ja Turku. Pohjois- ja Itä-Suomessa on Skdl:n äänenkannattajakunta heikko siihen nähden, että ryhmä on täällä vaaleissa suhteellisesti vahvempi kuin muualla maassa. Kainuun ohella on myös Lappi ilman paikallislehteä. Oulun pohjoispuolella ei näin ollen toimiteta ainoatakaan työväenlehteä.

Skdl:n lehdet ovat sijoittuneet paikkakunnille, joilla on ilmestynyt tai ilmestyy myös sosiaalidemokraattisen puolueen äänenkannattaja, mihin ovat ilmeisestikin olleet vaikuttamassa työväenliikkeen paikallinen voimakkuus, poliittiset perinteet ja ko. ryhmien keskinäinen kilpailu.

9. Pienet puolueet

Kun pienet ryhmät ovat järjestäytyneet puolueiksi, on eräs niiden ensimmäisiä toimenpiteitä ollut sanomalehden perustaminen. Oman äänenkannattajan kiireellisen hankkimisen ymmärtää hyvin, sillä tällaisen ryhmän on muutoin melko vaikeaa saada ääntään kuuluviin. Useat näistä ryhmistä ovat tyytyneet vain yhteen julkaisuun, joka sekin on tavallisesti ollut vaatimaton sekä ulkoasultaan, sivumäärältään että ilmestymistiheydeltään. Eräät ovat kuitenkin perustaneet useampia lehtiyrityksiä, kuten seuraava luettelonomainen katsaus osoittaa.

Suomen kristillisen työväen liiton lehtiä ilmestyi vuosina 1906—36, parhaimmillaan liikkeen kolmessa tärkeimmässä keskuspaikassa, Helsingissä, Tampereella ja Turussa.

Kansanpuolue I:n kolme lehteä Länsi-Savo Mikkelissä, Itä-Savo Savonlinnassa ja Karjalan Aamulehti Viipurissa ilmestyivät vuosina 1917—18 ja siirtyivät sen jälkeen edistyspuolueen äänenkannattajiksi. — Vuonna 1932 toimi-

tettiin Ylivieskassa kansanpuolue II:n julkaisujen Kansan Sanan ja Kansan Pulan eräitä numeroita, joissa käsiteltiin erityisesti pienviljelijäväestön ja pulakauden ongelmia.

Isänmaallinen kansanliike sai kokoomukselta edellä mainitut neljä lehteä ryhmän perustaessa itse muut äänenkannattajansa, joiden luku vuonna 1936 oli 18. Useat lehdistä olivat sisällöltään samanlaisia, jopa samoilla paikkakunnilla painettuja. Ikl:n lehdistö lakkautettiin vuonna 1944, jolloin itse asiassa vain yksi lehdistä enää ilmestyi.

Pienviljelijäin puolueen äänenkannattajat olivat melko pitkäikäisiä, ilmestymisajanjakson ollessa 1929—41. Lehtien määrä oli suurin 1930-luvun puolivälissä, jolloin niitä julkaistiin Helsingissä, Kajaanissa, Oulussa, Tampereella ja Viipurissa eli ensiksi mainittua paikkakuntaa lukuunottamatta alueilla, joille myös pienviljelijäpuolueen toiminta ja kannatus tehokkaimmin keskittyivät.

Ammattiyhdistys- ja työläisurheiluväen sanomalehti Päivän Sanomat alkoi ilmestyä vuonna 1957. Lehti, jonka levikki vuonna 1963 oli 21 900, antaa tukensa työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattiselle liitolle, joka puolestaan on hyväksynyt sen äänenkannattajakseen.

Suomen pientalonpoikien puolue julkaisi vuosina 1959—61 kahtakin lehteä (Maaseudun Sanomat, Pientalonpoika), mutta vuodesta 1962 on sen äänenkannattajana ilmestynyt ainoastaan Suomen Uutiset, sekin vain kerran viikossa. Vuonna 1963 oli lehden levikki 18 000.

10. Porvari- ja vasemmistopuolueet

Vuosien 1963—64 vaihteessa ilmestyi Suomessa 39 porvarillista ja 20 vasemmistolaista äänenkannattajaa. Porvarillisen lehdistön ylivoima on ominaista monille muillekin maille, muun muassa Ruotsille, jossa vuonna 1947 julkaistiin kaikkiaan 194 puoluelehteä vain 36:n lukeutuessa vasemmistoon.¹³ Herbert Tingsten mainitsee selityksenä porvarillisen lehdistön voimakkuuteen mm. seuraavat neljä tekijää, jotka jokseenkin sellaisenaan pätevät myös Suomessa:

- Porvarillisista lehdistä perustettiin huomattava osa aikana, jolloin poliittisia puolueita ei vielä ollut, joten niillä on takanaan pitkäaikaisemmat perinteet.
- Yksityisten henkilöiden omistuksessa lehtiä hoidetaan liikeyrityksinä, mikä vahvistaa niiden kannattavuutta.
- Uutis- ja ajanvieteaineiston on todettu tuovan lehdille enentyvässä määrin lukijoita, minkä vuoksi tämän tapaiselle tekstille annetaan porvarillisissa lehdissä suhteellisen runsaasti palstatilaa.
- Lehtien kirjoitukset ovat vaihtelevampia eikä sidonnaisuus puolueeseen ole yhtä selvä kuin työväenlehdissä.¹⁴

III Suomen puoluelehdistössä tapahtuneet muutokset

Yleiskuvan saamiseksi Suomen puoluelehdistössä vuosikymmenien mittaan tapahtuneista muutoksista keskitetään tarkastelu ilmestymisensä lopettaneihin, puolueelta toiselle siirtyneihin sekä puolueettomiksi tai riippumattomiksi julistautuneihin lehtiin, jotka ovat tässä suhteessa tärkeimmät ryhmät.

1. Ilmestymisensä lopettaneet lehdet

Puoluelehdistömme historiassa on vuosien 1963—64 vaihteeseen mennessä esiintynyt kaikkiaan 204 sellaista tapausta, jolloin lehti on kokenut niin suuren muutoksen, että sen ilmestyminen on syystä tai toisesta lakannut. Huomattava määrä kuvastaa omalta osaltaan puolue- ja lehdistöolojemme epävakaisuutta. Suurimmat ryhmät mainitussa kokonaisluvussa ovat (taulukko n:o 4 mukaan) toimintansa lopettaneiden tai lakkautettujen puolueiden lehdet, mutta määrään sisältyvät myös nimensä — esimerkiksi sensuurin toimenpiteiden vuoksi — vaihtaneet, toisiin sanomalehtiin yhtyneet tai aikakauslehdiksi muuttuneet julkaisut, minkä lisäksi tulevat tietysti äänenkannattajat, joiden omistajat ovat lopettaneet lehtensä julkaisemisen.

Muutosten kokonaismäärästä kuuluu enemmistö (129) porvarilehdistön piiriin, mutta vasemmiston osuus (75) on suhteellisesti suurempi kuin sillä on osuutta koko puoluelehdistössä. Ennen muuta sosiaalidemokraattisen lehdistön murrosvaihe 1910-luvun lopulla sekä kommunistilehtien lakkauttamiset ja niiden toistuvat nimen muutokset 1920-luvulla lisäsivät määrää vasemmistossa.

2. Puolueelta toiselle siirtyneet lehdet

Vuoden 1963 loppuun mennessä on poliittiselta ryhmältä toiselle siirtynyt yhteensä 62 lehteä (taulukot 3 ja 4). Määrää nostavat tässäkin tapauksessa toimintansa lopettaneiden ryhmien, varsinkin nuorsuomalaisen ja suomalaisen puolueen julkaisut. Keskustapuolueet edistys ja maalaisliitto saivat enemmistön nuorsuomalaisista lehdistä, mutta monia viimeksi mainituista muuttui myös konservatiivisen kokoomuksen äänenkannattajiksi. Kun kokoomus lisäksi peri lähes kaikki suomalaisen puolueen lehdet, on sen hyöty ollut tässä suhteessa suurin (28).

Eri puolueeryhmien väliset rajat näyttävät olevan jyrkemmät vasemmistossa kuin porvaristossa, sillä ensiksi mainitun keskuudessa on tapahtunut ainoastaan kaksi lehden poliittisen värin vaihtumista. Toisaalta ei ainoakaan julkaisu ole joutunut porvarilliselta ryhmältä vasemmistolle tai päinvastoin.

Lehden siirtyessä puolueelta toiselle on useimmissa tapauksissa ollut ratkaisevana omistajien kanta. Tämä näkyy selvimmin silloin kun osake-enemmistön joutuminen uusiin käsiin aiheuttaa välittömästi muutoksen lehden poliittisessa asenteessa. Joskus saattaa myös toimintansa lopettava puolue suositella, mitä poliittista suuntaa lehden toivotaan vastedes edustavan. Muun muassa suomalainen puolue toivoi aikanaan sen äänenkannattajien siirtyvän kokoomuksen kananttajiksi, mitä toivomusta myös jokseenkin poikkeuksetta noudatettiin.

3. Puolueettomiksi tai riippumattomiksi julistautuneet lehdet

Puolueettomaksi julistautuminen ei näytä olevan riippuvainen lehden maantieteellisestä sijainnista. Tähän ryhmään kuuluvien 16 lehden ilmestymispaikkakunnat jakautuvat tasan mm. Etelä- ja Länsi-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen kesken. Riippumattomiksi muuttuneiden lehtien seitsemästä kotipaikasta sen sijaan viisi kuuluu maan itäisiin ja pohjoisiin osiin, mikä ehkä johtuu siitä, ettei puoluetietoisuus täällä esiinny yhtä voimakkaana kuin alueilla, joissa poliittiset perinteet ovat vanhemmat.

Puolueettomien ja riippumattomien lehtien ryhmällä on eroa eräässä toisessakin suhteessa. Puolueettomaksi siirtymistä alkoi tapahtua jo 1910-luvulta lähtien, joskin enemmistön kohdalla on muutos tapahtunut vuoden 1940 jälkeen. Riippumaton lehdistö on puolestaan verraten myöhäisen ajan ilmiö, sillä Helsingin Sanomat aloitti tämän sarjan vuonna 1932.

Puolueen ja äänenkannattajan side on läheisempi vasemmistossa kuin porvaristossa siitäkin päätellen, ettei ensiksi mainitun piirissä ole tapahtunut ainoatakaan puolueettomaksi tai riippumattomaksi julistautumista. Porvarillisista lehdistä ovat tässä suhteessa osoittaneet suurinta vakavuutta maalaisliiton ja ruotsalaisen kansanpuolueen äänenkannattajat kokoomuksen ja edistyksen kärsiessä suurimmat menetykset.

Päinvastaiset tapaukset, epäpoliittisten julkaisujen muuttumiset puoluelehdiksi olivat puoluelaitoksen syntyvaiheessa melko tavalliset mutta sittemmin harvinaiset. Niinpä itsenäisyytemme aikana on tietävästi näin tapahtunut vain kolme kertaa kokoomuksen saadessa ko. tapauksissa lehden haltuunsa.

Kaikkien edellä selostettujen Suomen puoluelehdistöä koskevien muutosten yhteissummaksi saadaan 289, joka koostuu 204:stä ilmestymisensä lopettaneesta, 62:sta toisen aatteen ajajaksi siirtyneestä sekä 23:sta epäpoliittiseksi julistautuneesta lehdestä. Poliittisen lehdistömme historia on kaiken kaikkiaan ollut varsin vaiherikas, joskin kehitys ja lopputulos ovat melkoisesti vaihdelleet yksityistapauksissa. Toiset lehdet ovat uskollisesti seuranneet

tiettyä aatesuuntaa siirtyen aina sen puolueen äänenkannattajaksi, joka lähinnä tätä aatetta vaalii. Mutta joukossa on sellaisiakin, jotka ovat ehtineet vaihtaa väriään useita kertoja. Mainittakoon esimerkkinä Hämeen Sanomat, joka suomalaiselta puolueelta siirtyi kokoomukselle, tältä isänmaalliselle kansanliikkeelle, minkä jälkeen lehdestä tuli jälleen kokoomuksen äänenkannattaja, kunnes se julistautui puolueettomaksi.

IV Puolueen kannatus ja lehdistön levikki

Puoluelehdistön ilmestymisen alkuaikoina oli sen poliittinen merkitys epäilemättä suuri. Aatepoliittinen keskustelu ja väittely käytiin suurelta osalta sanomalehtien palstoilla. Lehdistö oli monen puolueen tärkein yhteysväline Helsingissä toimivan johdon ja suuren yleisön välillä, sillä organisaatioita ei tuolloin ollut ja harvaanasutussa maassa oli hankalaa ylläpitää henkilökohtaisia yhteyksiä, järjestää kokouksia tai jakaa painotuotteita. Myös poliittisten ryhmien johtoportaisissa annettiin sanomalehdille huomattava merkitys, mitä osoittaa sekin että useat nimekkäät henkilöt, kuten Santeri Alkio, Jonas Castrén, Yrjö Koskinen, Agathon Meurman ja K. J. Ståhlberg olivat johtamassa ja kirjoituksillaan avustamassa ryhmänsä äänenkannattajia. Toisaalta myös lukijakunta oli puoluelehdistön syntymä- ja alkuvaiheissa kiinnostunut saamaan sen välityksellä tietoja ajan suurista tapahtumista ja uusista aatteista.

Seuranneina vuosikymmeninä, kommunikaatiomuotojen monipuolistuessa on lehdistön merkitys poliittisena mielipiteenmuodostajana ja keskeisenä poliittisena foorumina niin meillä kuin muuallakin vähentynyt, mistä on osoitukseksi se useissa tutkimuksissa tehty havainto, etteivät lehtien levikit ja puolueiden äänimäärät läheskään kaikissa tapauksissa vastaa toisiaan.

1. Vertailu koko maassa

Tunnetuin ja poliittisessa kirjallisuudessa usein toistettu esimerkki levikki- ja kannatuslukujen välisestä epäsuhteesta on saatavissa Yhdysvalloista, jossa Franklin Roosevelt ja Harry Truman saivat presidentinvaaleissa äänestäjien enemmistön puolelleen, vaikka 80—90 % lehdistöstä oli vaalitaistelun aikana heitä vastaan. Lehdistön suhteellisen vähäistä osuutta kansalaisten puoluevalintaan kuvastavat myös Herbert Tingstenin tutkimukset, joista käy ilmi, että sosialistisen ja kommunistisen puolueen lehdistöllä on useimmissa maassa aliedustusta äänestäjäkunnan keskuudessa, kun taas konservatiivisten ja liberaalisten lehtien kohdalla tilanne on päinvastainen.¹⁵ Vuonna 1956 sijoittuivat Ruotsin puolueet Jörgen Westerståhlen ja Carl-

Gunnar Jansonin tilastollisten vertailujen mukaan tässä suhteessa järjestykseen: kansanpuolue, oikeisto, talonpoikaispuolue (nykyinen keskustapuolue), sosiaalidemokraatit ja kommunistit.¹⁶ Viimeksi mainitun eli kommunistisen puolueen lehtiä tilaa ja lukee saman tutkimuksen mukaan vain ydinjoukko, joka on tavallista kiinnostuneempaa politiikasta ja puolueestaan; huomattava määrä kommunisteja kuuluu näin ollen muiden puoluelehtien lukijakuntaan.¹⁷ Tutkiessaan Ruotsin kommunismia totesi myös Sven Rydelfelt, ettei sanomalehti mainitun ryhmän kohdalla ole niinkään luonut mielipiteitä. Lehti on päinvastoin syntynyt ja eniten levinnyt siellä, missä puolueella on kannatusta, joten poliittinen maaperä on hänen mielestään primäärinen tekijä.¹⁸

Muissakin Skandinavian maissa on tilanne suunnilleen sama kuin Ruotsissa. Maan mukaan vaihdellen on vasemmistolehdistön levikin osuus vuosina 1946—48 käsittänyt 28—40 % koko puoluelehdistön levikistä, kun taas vasemmiston äänimääräosuudet ovat nousseet niinkin korkealle kuin 55—61 %:iin.¹⁹

Eräiden havaintojen mukaan näyttää siltä, ettei lehdistön levikillä olisi sanottavaa yhteyttä myöskään poliittisissa voimasuhteissa tapahtuneihin muutoksiin. Esimerkiksi Ruotsissa suorittivat sosiaalidemokraattinen liike ja talonpoikaispuolue läpimurtonsa aikana, jolloin niiden lehdistö oli verraten heikko. Toisaalta liberaalien voimakas lehtiryhmä ei voinut estää vapaamielisen puolueen menetyksiä 1910- ja 1920-luvulla.²⁰

Suomen puoluelehdistön levikin kehityksestä ei ole saatavissa edes summittaisia tietoja. Nekin luvut, jotka tätä katsausta varten on koottu kuvaamaan tilannetta 1960-luvun alkuvuosina, jouduttiin keräämään monesta lähteestä, joskin enin osa on peräisin Levikintarkastus Oy:n luetteloista. On vaikea sanoa, kuinka luotettavia ne tiedot ovat, jotka eivät perustu viralliseen levikintarkastukseen. Niinpä on hankalaa päätellä, missä määrin ko. luvuissa on mukana pakko-, avustus- tai alennustilauksia ja mikä on todellinen tilanne niissä tapauksissa, jolloin lehti pyrkii pitämään levikkinsä salassa.

Suomen puoluelehdistön yhteislevikki aikajaksona 1961—62 oli — em. varauksin esitettynä — 1 057 000. Määrä on jokseenkin puolet maan koko sanomalehdistön levikistä vuonna 1962, joksi on saatu 1 992 000.²¹ Kun äänioikeutettujen määrä edustajainvaaleissa 1962 nousi 2 606 454:ään ja kun yleensä lasketaan, että puoluelehden jokaista numeroa lukee keskimäärin 2—3 äänioikeutettua, seuraisi tämän mukaan kukin äänioikeutettu yhtä lehteä. On kuitenkin selvää, etteivät äänenkannattajat jakaudu näin tasaisesti eri talouksien kesken. Eräiden paikallistutkimusten mukaan tilataan toisiin perheisiin useampia, toisiin ei ainoatakaan lehteä. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsissa lukee noin puolet väestöstä kahta tai useampaa, muut yhtä lehteä.²² Yhden lehden talouksia tavataan eniten maaseudulla, missä talonpoikaispuolueen (nykyisen keskustapuolueen) lehdistö oli suhteellisen voima-

kas. Nähtävästi Suomenkin maaseudulta, etenkin syrjäseudulta löydettäisiin vastaavassa tutkimuksessa eniten perheitä, joihin tulee joko yksi tai ei yhtään poliittista julkaisua.

Taulukko n:o 5:n mukaan on porvarillisten puolueiden etumatka suhteellisesti suurempi lehtien levikissä kuin niiden määrissä, mikä merkitsee, että näillä puolueilla on huomattavasti suurilevikkisempiä lehtiä kuin vasemmistolla. Kun verrataan porvarillisen ja vasemmistolaisen lehdistön levikkilukuja samojen ryhmien äänimääriin, havaitaan, että porvaripuolueiden etumatka vuoden 1962 edustajainvaaleissa (53.6 %—46.4 %) oli sangen vähäinen siihen eroon nähden, mikä esiintyi lehtien levikkiosuuksissa (77.4 % — 22.6 %). Ero kasvaisi vielä tästäkin, jos otettaisiin lukuun porvarillisten lehtien suurempi ilmestymistiheys.

Kokoomuksen ja maalaisliiton lehtien määrä ja levikki ovat sekä absoluutisesti että suhteellisesti muita suuremmat. Samalla ne ovat puolueita, joiden lehdistössä on tuntuva yliedustusta, ts. lehtien levikin osuus on suurempi kuin puolueen äänimäärän osuus vaaleissa. Jokseenkin samansuuruiset levikki- ja äänimääräosuudet ovat sekä ruotsalaisella kansanpuolueella että pientalonpoikien puolueella. Ilmeisesti kummankin puolueen kannattajakunta on sanomalehdistön tilaushankintatyössä helposti tunnistettavissa ja ehkä yhteenkuuluvuutensa vuoksi myös altista tilaamaan oman puolueensa äänenkannattajia. Vasemmistopuolueilla taas on selvästi aliedustettu lehdistö epäsuhteen ollessa jonkin verran suuremman Skdl:n kuin sosiaalidemokraattien kohdalla. Tilanne Suomessa näyttää siis olevan jokseenkin samanlainen kuin Ruotsissakin. Porvarilliset lehdet leviävät meidänkin maassamme yli puoluerajojen, kun taas vasemmistolehtien lukijakunta on ensi sijassa kyseisten puolueiden uskollinen kantajoukko.

2. Lehtien levikkialueet

Vaikka koko maan puitteissa ei ole havaittu vastaavuutta äänenkannattajien levikin ja puolueiden poliittisen kannatuksen välillä, on Ruotsin sanomalehdistön levikkialueilla kyseistä yhteyttä jossain määrin esiintynyt. Äänestäjillä on näillä alueilla taipumus lukea sen puolueen paikallista äänenkannattajaa, jota he vaaleissa äänestävät.²³ Sen sijaan lehdistö ei ole näillä rajoitetuilla alueillakaan juuri muuttanut poliittisia mielipiteitä, sillä ei ole voitu todeta äänimäärämuutosten riippuvuutta oman tai muiden puolueiden lehtien tilausmääristä ja näissä määrissä tapahtuneista muutoksista.²⁴ Samaa käsitystä vahvistaa myös se Ruotsissa tehty havainto, ettei eräiden oikeistolaisten maakuntalehtien toiminnan lopettamista seurannut oikeiston kannatuksen aleneminen ao. seudulla.

Levikintarkastus Oy on tutkinut Suomen sanomalehdistön levikkiä 19 markkinointialueella, joiden kanssa paikallislehtien levikit käyvät melko tarkoin yksiin.²⁵ Koska ko. alueilla ei ole saatu kaikkien puoluelehtien levikkitietoja, on seuraavassa tyydyttävä vertaamaan keskenään vain levikiltään suurimman puoluelehden ja kannatukseltaan voimakkaimman puolueen asemaa. Tulokseksi saadaan seuraavat luvut:

	suurin kannatus	suurilevikkisin puoluelehti
kok.	— alueella	7 alueella ²⁶
ml.	11 »	7 »
Skdl.	4 »	1 »
sos.	4 »	1 »

Samalla levikkialueella oli suurimmalla puolueella suurin lehti seitsemässä tapauksessa. Yhtä aluetta (Hämeenlinna) hallitsi tässä suhteessa sosiaalidemokraattinen puolue ja kuutta (Jyväskylä, Kajaani, Kokkola, Kuopio, Lappeenranta, Savonlinna) maalaisliitto. Tähän levikin ja äänimäärän väliset yhteydet päättyivätkin. Muun muassa neljällä levikkialueella ei eniten ääniä saaneella puolueella ollut paikallista äänenkannattajaa ollenkaan. Kokouksella puolestaan oli suurin lehti seitsemällä alueella, mutta yhdessä näistä se ei tullut vaaleissa ensimmäiselle tilalle. Poikkeuksista huolimatta tarkastelu antaa sen tuloksen, että Suomenkin levikkialueilla paikallislehtien levikki ja puolueiden äänimäärä käyvät jossain määrin yksiin. Lehdet on ilmeisesti meidänkin maassamme pyritty perustamaan alueille, joista on saatavissa niille tilaajia. Samaan suuntaan viittaavat myös ne edellä esitetyt havainnot, että äänenkannattajat ovat syntyneet ensiksi ao. puolueiden voimakkaimmille ja viimeksi heikoimmille kannatusalueille. Vastaavasti lehdet on yleensä menetetty ensin viimeksi mainituilla ja nimen omaan sellaisilla seuduilla, joilla puolueen kannatus on kääntynyt laskusuuntaan.

3. Ongelman yksityiskohtainen selvittäminen

Voidaanko lehdistön levikin ja puolueiden kannatuksen välinen yhteys ratkaista koko maasta tai sen tietyistä osista kootuilla yhteisluvuilla, kuten edellä on tehty. Ilmeisesti tämä on aika pitkälle mahdollista. Täydellisen vastauksen mainittuun kysymykseen antaa kuitenkin yksityiskohtaisempi ja yksilöihin saakka ulottuva analyysi, jonka osaongelmiin seuraavassa luettelonomaisesti viitataan.

- a. Ensisijaisesti selvitettäviin kysymyksiin tällaisessa tutkimuksessa kuuluu, missä määrin äänestäjät tilaavat oman tai toisen puolueen julkaisuja sekä kenelle tulee sen lisäksi tai yksinomaan epäpoliittisia sanomalehtiä. Laaja-alaisempien katsausten puutteessa viitattakoon tässä yhteydessä kokoomuksen jäsenistön keskuudessa Pohjois-Hämeessä tehtyyn selvitykseen, jonka mukaan tilatut lehdet jakautuivat puolueittain seuraavasti: kok. 69.1 %, kp. ²⁷ 10.1 %, ml. 4.5 %, sos. 2.1 % sekä muut julkaisut 10.5 %. Vieläkin mielenkiintoisemmat olivat suhdeluvut, jotka osoittivat, kuinka suuri osa jäsenistä oli tilannut pelkästään yhden puolueen lehtiä: kok. 90.0 %, kp. 6.0 %, ml. 1.0 %, muut puolueet tai ei mitään lehtiä 3.0 %.²⁸ Yhdeksän jäsentä kymmenestä luki pelkästään kokoomuksen äänenkannattajia, mutta vastaukset jakautuivat melkoisesti siihen nähden, että kysymyksessä oli puolueen jäsenjoukko ja ottaen lisäksi huomioon, että kokoomuslainen Aamulehti on kyseisen alueen valtalehti.
- b. Lehtien tilaamiseen liittyy motiivin selvillesaaminen, ts. sen seikan selvittäminen, mikä kussakin yksityistapauksessa on ollut syynä juuri asianomaisten julkaisujen valitsemiseen. Mainittakoon, että Pohjois-Hämeen tutkimuksessa esitettiin muiden puolueiden lehtien tilaamiseen yleisyysjärjestyksessä seuraavat syyt: 1. halu tutustua toisten poliittisten ryhmien mielipiteisiin 2. hyvin toimitettu lehti kiinnostaa 3. paikalliset uutiset ja ilmoitukset sisältyvät ao. lehteen sekä 4. lehti tilataan vanhasta tottumuksesta, minkä perinteen olivat tavallisesti jo vanhemmat panneet alulle.
- c. Ennen kuin voidaan tietää, missä määrin lukijat saavat herätteitä lehdistä, on todettava, kuinka runsaasti ja minkälaista propagandaa kuhunkin niistä sisältyy. Helposti saatetaan näet havaita ja siihen on edelläkin viitattu, että puolueiden kesken ja niiden sisällä vallitsee näissä suhteissa melkoisia eroja.
- d. Seuraavaksi on selvitettävä, missä määrin valitsijat lukevat lehdistä politiikkaa koskevia uutisia, artikkeleja ja selostuksia. Esimerkkitapauksena käytetystä kokoomuksen jäsenistöstä seurasi politiikkaa päivittäin 61 %, kerran viikossa 20 %, pari kertaa kuukaudessa tai harvemmin 16 % sekä ei ollenkaan 3 %.²⁹ Huomio kiintyy ensimmäiseen ja viimeiseen lukuun, joista edellinen on melko korkea ja jälkimmäisen mukaan puolueen jäsenistöönkin kuuluu henkilöitä, jotka näyttävät kokonaan sivuuttavan lehtien poliittiset tekstit.
- e. Sanomalehtien välittömän vaikutuksen ohella on pyrittävä mittaamaan myös niiden välillinen osuus kannanmuodostukseen. Poliittiset mielipidejohtajat, jotka muita innokkaimmin tilaavat ja tutkivat puoluelehtiä, ottavat niistä tietoja ja argumentteja, joita sitten

välittävät muille. Ennen muuta pienryhmissä, kuten kotona, työpäikällä ja tuttavapiirissä on näiden henkilöiden suorittamalla valistustyöllä havaittu olevan huomattava teho kansalaisten äänestyspäätöksiin ja mielipidemuutoksiin.

- f. Arvioitaessa lehdistön merkitystä puolueiden kannalta on otettava lukuun myös eräitä ekologisia näkökohtia. Ensiksikin on ilmeistä, että lehden mahdollisuudet poliittisessa työssä vaihtelevat eri väen-tiheysalueilla. Yleensä ollaan siinä käsityksessä, että harvaanasutulla seudulla sanomalehden vaikutus on suurempi, sillä näissä olo-suhteissa saattaa lehti muita yhteydenottotapoja tehokkaammin ta-voittaa alueen väestön. Toiseksi on muistettava, että lehdistön har-joittama, samoin kuin kaikki muukin propaganda vaatii onnistuak-seen suotuisan maaperän, minkä vuoksi lopputulosten arvioinnin kan-nalta on tarpeellista yksityiskohtaisesti perehtyä alueen sosiaalisiin ja poliittisiin oloihin.³⁰

Tästä pitkästä ja nähtävästi vieläkin epätäydellisestä luettelosta havaitaan, että vastauksen saaminen kysymykseen, mikä on puoluelehdistön todellinen o-uus poliittisiin mielipiteisiin ja yhteiskuntaelämään yleensä, muodostuu vai-keaksi ja komplisoiduksi tehtäväksi. Selityksessä tarvitaan monien tekijöiden varteenottoa ja nähtävästi myös useampia menetelmiä. Eräästä seikasta tut-kijat tuntuvat kuitenkin olevan yhtä mieltä: lehdistö ei ole kaikkivoipainen poliittisten kantojen luojana ja muuttajana. Monessa tapauksessa sen vaikutus rajoittuu pikemminkin entisen kannatuksen säilyttämiseen kuin uuden hank-kimiseen. Jo tämäkin on kuitenkin riittävä syy selittämään sen, että puolueet eivät tule toimeen ilman lehtiä. Herbert T i n g s t e n, valtio-opin professori ja suurlehden monivuotinen päätoimittaja korostaa sen lisäksi lehdistön mer-kitystä demokraattisen järjestelmän kannalta. Radion ja television tarjoa-mista mahdollisuuksista huolimatta käydään olennainen osa poliittista debattia hänen mielestään edelleenkin sanomalehdissä.³¹ Siksi on tärkeää, että erilai-set poliittiset mielipidesuunnat pääsevät lehdistön välityksellä esittelemään kantojaan, ja siinä on eräs syy myös siihen keskusteluun, jota viime aikoina on käyty kysymyksestä, mitä olisi tehtävä yhä yleistyvän lehtikuoleman vält-tämiseksi. Lehdistön määrän supistumisen tai sen keskittymisen muutamiin käsiin pelätään rajoittavan erilaisten poliittisten vaihtoehtojen punnitsemista ja demokratian kannalta välttämätöntä keskustelun vapautta.

LYHENNYKSET

Ed.	Kansallinen edistyspuolue
Ikl.	Isänmaallinen kansanliike
Kok.	Kansallinen kokoomus
Komm.	Kommunistinen puolue
Kp. I	Kansanpuolue 1917—18
Kp. II	Kansanpuolue 1933—36
Kp. III	Suomen kansanpuolue
Kv.	Kertaa viikossa
Ll.	Lapuan liike
Ml.	Maalaisliitto
Np.	Nuorsuomalainen puolue
P.	Puolueeton
Pp.	Suomen pientalonpoikien puolue
Pv.	Suomen pienviljelijäin puolue
R.	Riippumaton
R.kp.	Ruotsalainen kansanpuolue
Skdl.	Suomen kansan demokraattinen liitto
Skp.	Suomen kommunistinen puolue
Sktl.	Suomen kristillisen työväen liitto
Sos.	Suomen sosialidemokraattinen puolue
Sp.	Suomalainen puolue
Syp.	Sosialistinen yhtenäisyyspuolue
Tpsl.	Työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto

LÄHDEVIITTEET

¹ A. Routavaara: Sanomalehdistömme routavuosien puserruksessa I—II. Käsikirjotus Valtionarkistossa.

² Lähtökohdaksi on otettu ao. lehden ensimmäinen ilmestymisvuosi (ei perustamis- eikä näytenuumerovuosi). 1800-luvun puolella on ollut vaikeaa tehdä eroa siinä suhteessa, mikä on puoluelehti, mikä ei.

³ *Torsten Steinby*: Suomen sanomalehdistö, s. 105. Porvoo 1963.

⁴ *Herbert Tingsten*: Pressen, s. 255—256. Nordisk Demokrati. København 1949.

⁵ *Tingsten*: mk., s. 257.

⁶ *Tingsten*: mk., s. 259.

⁷ *Jaakko Nousiainen*: Tutkimus eräiden sanomalehtien vaalipropagandasta vuoden 1956 presidentinvaaleissa, s. 38. Vammala 1958.

⁸ *Steinby*: mt., s. 120.

⁹ *Lauri Aho*: Suomen lehdistö, s. 236. Oma maa 1—2. Porvoo 1958.

¹⁰ *Aho*: mk., s. 233.

¹¹ *Steinby*: mt., s. 15.

¹² *Steinby*: mt., s. 134.

¹³ *Tingsten*: mk., s. 255.

¹⁴ *Tingsten*: mk., s. 260—262.

- ¹⁵ *Tingsten*: mk., s. 258.
- ¹⁶ *Jörgen Westerstähl—Carl-Gunnar Janson*: Politisk press, s. 15. Göteborg 1958.
- ¹⁷ *Westerstähl—Janson*: mt., s. 84, 87.
- ¹⁸ *Sven Rydenfelt*: Kommunismen i Sverige, s. 303, 305, 310—311. Kristianstad 1949.
- ¹⁹ *Tingsten*: mk., s. 258.
- ²⁰ *Elis Håstad*: Det moderna partiväsändets organisation, s. 55. Stockholm 1949.
- ²¹ *Steinby*: mt., s. 110.
- ²² *Westerstähl—Janson*: mt., s. 82.
- ²³ *Westerstähl—Janson*: mt., s. 45.
- ²⁴ *Westerstähl—Janson*: mt., s. 45.
- ²⁵ *Levikkietiedot* 1963, s. 4. Levikintarkastus Oy — Ab Upplagekontroll.
- ²⁶ Lahden, Mikkelin ja Rovaniemen alueissa ei ilmestynyt ainoatakaan paikallista puoluelehteä.
- ²⁷ Helsingin Sanomat luettiin tutkimuksessa Suomen kansanpuolueen äänenkannattajaksi.
- ²⁸ *Onni Rantala*: Konservatismi ja sen kannattajat, s. 158. Tampere 1960.
- ²⁹ *Rantala*: mt., s. 159.
- ³⁰ *Håstad*: mt., s. 55.
- ³¹ *Tingsten*: mk., s. 268.

SUOMEN PUOLUELEHDISTÖÄ KOSKEVAA KIRJALLISUUTTA

- Aaltio E. A.*: Sanomalehdistön synty. Vaasa 1927.
- Aho Lauri*: Suomen lehdistö. Oma maa 1—2. Porvoo 1958.
- Andersson A.*: Hufvudstadsbladet och Nya Pressen. Hfors 1953.
- Hufvudstadsbladet under ett kvartsekel. Hfors 1946.
- Arajärvi Kirsti*: Aamulehti I 1881—1914. Tampere 1956.
- Aamulehti II 1914—1961. Tampere 1961.
- Grönvik Axel*: Suomen sanomalehdistön luonne. Helsinki 1952.
- Havumäki Urho*: Hämeen Sanomat 1879—1954. Hämeenlinna 1953.
- Helsingin Sanomat (Päivälehti) 1889—1949. Helsinki 1949.
- Hämeen Sanomat 1879—1929. Muistojulkaisu. Hämeenlinna 1929.
- Hämeen Yhteistyö. 15 vuotta työväenluokan hyväksi. 12. 3. 1961. Tampere 1961.
- Ingelinus H.*: Åbo Underrättelser I 1824—1850, II 1851—1863. Åbo 1895—96.
- Inkilä Arvo* (ym): Karjalan sanoma- ja aikakauslehdistö. Karjalan kirja. Porvoo 1932.
- Isomäki Veikko*: Hämeen Voima — Hämeen Kansa 1906—1956. 50 vuotta työväen sanomalehden julkaisutoimintaa Etelä-Hämeessä. Hämeenlinna 1956.
- Johtavan fennomaanilehdistön tilasta 1860—70-luvuilla. Uusi Suomi 29. 5. 1952.
- Kalajoki Atte*: Oulun lehdet 1829—1946. Taulukkoja ja pakinaa perinteistä. Jouko 4, 1947.
- Kansan lehti, 15 v. julkaisu 1889—1914. Tampere 1914.
- Kansan lehti 1890—1924. Tampere 1924.
- Karjala, Sanomalehti, 50 v. Lahti 1954.
- Karjalainen 30-vuotias 1918—1948. Joensuu 1948.
- Karjalan Maa 1917—1947, 30-vuotisjulkaisu. Joensuu 1947.
- Kauppinen Eino*: Taisteleva sanomalehti. Morgonbladetin (1872—1884) syntyminen ja asema lehdistössämme. Hki 1955.
- Kinnunen Akseli*: Suomen lehdistö kaupallisena tekijänä. Porvoo 1934.
- Kirja Aamulehden 25-vuotisen toiminnan muistoksi. Tampere 1906.
- Korpela T. J.*: Pohjanmaan sanomalehdistön vaiheita. Kytösavut 7. 1956.
- Könni Kosti*: Vaasa. Sanomalehti, kirjapaino, kirjansitomo, kuvalaattalaitos 40 vuotta. 1903—1943. Vaasa 1943.

- Vaasa 1953. Piirteitä viisikymmenvuotistaipaleelta. Vaasa 1953.
- Vaasa 1953—63. Kuudes kymmenvuotiskausi. Vaasa 1963.
- Laatokka, 50-vuotisjulkaisu 1881—1931. Sortavala 1931.
- Lehtipaja. Työmiehen neljännesvuosisatajulkaisu. 1928.
- Leinonen Artturi: Ilkan tie 1906—1956. Katsaus viisikymmenvuotistaipaleeseen. Vaasa 1956.
- Levikintarkastus Oy — Ab Upplagekontroll. Levikkitiedot 1963.
- Liukko A.: Itä-Savo. Savonlinnan Kirjapaino — osakeyhtiö ja edeltäjät 1907—1957. Historiikkiä. Savonlinna 1957.
- Mikkonen Jyrki: Sanomalehti Etelä-Saimaa. 1885—1960. Lappeenranta 1961.
- Mustelin O.: Findländsk presshistoria. Finsk Tidskrift 1952—53.
- Mårtensson G.: Borgåbladets 100 år. Borgå 1960.
- Mörne Arvid.: Från »Saima» till »Vikingen». En studie över den svenska nationalitetsidéns utveckling i Finlands press. Borgå 1916.
- Liberalismens genombrott i den finländska pressen. Historiska och litteraturiska studier 6. 1930.
- Niemi Jalmari: Isänmaan ja kansanvallan puolesta. Lahti-lehti 1905—1955. Lahti 1957.
- Nieminen Kaarlo: Suometar. 2. 1853—1866. Uusi Suometar. 1. 1869—1889. Uusi Suomi ja sen edeltäjät 1847—1946. II. Hki 1946.
- Nordström W. E.: En frisinnad röst. Glimtar ur Västra Nylands historia I—II. Ekenäs 1951.
- Nousiainen Jaakko: Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1963.
- Tutkimus eräiden sanomalehtien vaalipropagandasta vuoden 1956 presidentinvaaleissa. Vammala 1958.
- Oristo A.: Turun Sanomat 1904—53. Turku 1954.
- Paavolainen Erkki: Sanomalehti Karjalan kohtaloita 1904—1954. Lahti 1954.
- Palmen E. G.: Suomen lehdistöstä. Oma maa 1. Porvoo 1920.
- Pirilä Veikko: 40 vuotta Pohjois-Karjalan hyväksi. Katsaus Karjalan Maan vaiheisiin. Joensuu 1957.
- Pohjanmaa Atte: Sanan säilä taistelun tiellä. Puolen vuosisadan (1895—1945) taival Työmiehen — Suomen Sosialidemokraatin palstoilta nähtynä. Hki 1948.
- Poutanen Juho: Liitto 1906—1956. Oy Liiton ja sanomalehti Liiton vaiheiden tarkastelua viidenkymmenen vuoden ajalta. Oulu 1956.
- Puntila L. A.: Keskisuomalainen 7/1 1871—7/1 1946. Jyväskylä 1946.
- Railo Eino: Itsenäisyyslehti Uusi Päivä 1917—1918. Vaiheet — sisällys — merkitys. Hki 1944.
- Raitio Jussi: Työväen sanomalehdet ja sanomalehtimiehet. Suomen sosialidemokraattinen sanomalehtimiesliitto 1907—1947. Hki 1947.
- Rantala Onni: Suomen puoluelehdistö. Turun yliopiston valtio-opin laitos. Tutkimuksia sarja C N:o 1. 1963 (moniste).
- Routavaara Akseli: Jyväskylän sanomalehdistö 1864—1932. Suomen lehdistö 1934—7.
- Sanomalehdistöemme routavuosien puserruksessa I—II. Käsikirjoitus Valtionarkistossa.
- Suomen sanomalehdistö 1771—1932. Bibliografinen esitys. Tampere 1935.
- Suomen sanomalehdistö. Mitä Missä Milloin 1952. Helsinki 1951.
- Routavaara R.: Sanomalehti Kaleva 1899—1949. Puoli vuosisataa kulttuurityötä Pohjois-Pohjanmaalla. Oulu 1949.
- Rytkönen Alli: Päivälehdien historia I—III. Hki 1940, 1946, 1949.
- Savo, 50-vuotisjulkaisu. 1928.
- Silander Alpo: Sanomistomme ennen ja nyt. Suomenkielisen lehdistön sataviisikymmenvuotismuiston johdosta. Valvoja-Aika 1925.
- Tampereen lehdistö viime vuosisadalla. Aamulehti 1. 10. 1929.
- Viipurissa ilmestyneet lehdet. Karjala 1. 1. 1929.
- Soikkeli Kaarle: Suomen sanomalehdistö 1771—1900. Vasama. Nuorsuomalaisten sanomalehtimiesten juhla-julkaisu. Viipuri 1910.
- Sommerschldt Finn: Moderata partiorgan dominerar i finsk press. Pressens tidning 1962:10.
- Steinby Torsten: Suomen sanomalehdistö. Porvoo 1963.
- Suomen lehdistö ja puolueet. Mitä Missä Milloin 1962. Helsinki 1961.
- Suomen puolueet. Hki 1922.
- Suomen sanomalehdistön vuosikirja 1931. Hki 1931.
- Tommila Päiviö: Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860. Porvoo 1963.
- Turunmaa 1922—1947. Turku 1947.
- Työmies. 10 vuotta, 1895—1905. 1905.

Työmies. 20 vuotta. Hki 1953.

Uusi aika 1906—1946. Neljä vuosikymmentä sosialidemokraattisen lehden valistustyötä Satakunnassa. Pori 1946.

Uusi Aura 1880—1930. 50-vuotisjulkaisu. Turku 1930.

Valtonen Gunnar: Oy Länsi-Suomi 1905—1955. Rauma 1955.

Wasa-Posten 25 år. Wasa 1923.

Vehmas Raino: Lehdistö. Yhteiskuntatieteiden käsikirja I. Keuruu 1963.

— Lehtimieskunnan ammattirakenne ja sen muuttuminen 1900-luvulla. Turku 1963.

Vesterdahl V.: Piirteitä Hämeen suomalaisen sanomalehdistön historiasta. Kaikuja Hämeestä 6. 1901.

(Wilén Yrjö): Kansanlehti 50-vuotias. Tampere 1949.

Zilliacus G.: Ett sekel svensk journalistik. Björneborgs Tidning 1860—1960. Björneborg 1960.

Åbo Underrättelser 1824—1924. Åbo 1924.

TAULUKKOLIITTEET

Taulukko 1. Puolueiden äänenkannattajien määrä Suomessa 1863—1963

Vuosi	Sp. ¹	Kok.	Np.	Ed.	Kp.	Ikl.	Skdl.	R. kp.	Ml.	Pv.	Pp.	Sos.	Tpsl.	Komm. ja Skp.	Skdl
1863	1							4							
1870	1							4							
1880	7							4							
1890	16							9							
1900	15		23					15				4			
1906	23		36				1	15	2			16			
1910	26		37				2	15	4			18			
1918	19	4	24	1	3		1	16	11			26			
1920		28		19			1	16	14			13		7	
1930		28		13			1	15	18	1		13		7	
1940		23		4		2		14	17			14			
1945		20		3				13	16			14		1	8
1950		18		3				13	16			14			11
1960		13			1			13	15		2	13	1		8
1963		12						12	14		1	11	1		8 ²

¹ Lyhennysselytykset kirjoituksen lopussa.

² Kansan Uutiset on sekä Skdl:n että Skp:n äänenkannattaja.

Taulukko 2. Puoluelehtien määrät ja ilmestymispaikkakunnat 1. 1. 1964

Paikkakunta	Kok.	Kp. III	R. kp.	Ml.	Pp.	Sos.	Tpsl.	Skdl.	Yht.
Hamina		(1) ¹		1					1
Hanko			1						1
Helsinki	1			1	1	2 ²	1	2 ³	8
Hämeenlinna						1			1
Iisalmi				1					1
Joensuu	1	(1) ¹		1		1			3
Jyväskylä	1			1					2
Kajaani	1			1					2
Kaskinen			1						1
Kemi				1					1
Kokemäki				1					1
Kokkola			1	1					2
Kotka	1					1			2
Kuopio	1			1				1	3
Lappeenranta				1		1			2
Loviisa			1						1
Oulu				1		1		1	3
Pietarsaari			1						1
Pori	1		1			1		1	4
Porvoo			1						1
Rauma	1								1
Savonlinna	1			1					2
Seinäjäoki				1					1
Tammisaari			1						1
Tampere	1		1			1		1	4
Turku	1		1			1		1	4
Uusikaarlepyy			1						1
Vaasa	1		1			1		1	4
Yht.	12	(2)	12	14	1	11	1	8	59

¹ Kp. III saa tilaa ml:n lehdessä² Toinen lehdistä (Svenska Demokraten) ruotsinkielinen³ Toinen lehdistä (Ny Tid) ruotsinkielinen, toinen (Kansan Uutiset) yhteinen Skp:n kanssa.

Taulukko 3. Puolueelta toiselle 1. 1. 1964 mennessä siirtyneiden lehtien määrät

Saanut Luovuttanut	Sp.	Kok.	Np.	Ed.	Kp.	Ikl.	Ml.	Sos.	Komm.	Yht.
Sp.	+	19	1	—	1 (Kp. I)	—	—	—	—	21
Kok.	—	+	—	—	—	4	—	—	—	4
Np.	—	8	+	9	2 (Kp. II)	—	5	—	—	24
Ed.	—	—	—	+	1 (Kp. III)	—	4	—	—	5
Kp.	—	—	—	3	+	1	—	—	—	4
Ikl.	—	1	—	—	—	+	—	—	—	1
Ml.	—	—	1	—	—	—	+	—	—	1
Sos.	—	—	—	—	—	—	—	+	2	2
Komm.	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—
Yht.	—	28	2	12	4	5	9	—	2	62

Taulukko 4. Lakanneiden, siirtyneiden ja puolueettomaksi tai riippumattomaksi julistautuneiden lehtien määrät puolueittain 1. 1. 1964 mennessä

Puolue	Lakanneet	Siirtyneet	Puolueettomaksi julistautuneet	Riippumattomaksi julistautuneet	Yht.
Sp.	15	21	—	—	36
Kok.	16	4	7	2	29
Np.	36	24	4	—	64
Ed.	13	5	1	5	24
Kp.	1	4	1	—	6
R.kp.	2	—	—	—	2
Ikl.	21	1	1	—	23
Sktl.	3	—	—	—	3
Ml.	14	1	2	—	17
Pv.	6	—	—	—	6
Pp.	2	—	—	—	—
Sos.	50	2	—	—	52
Tpsl.	—	—	—	—	—
Syp.	1	—	—	—	1
Komm.	19	—	—	—	19
Skdl.	5	—	—	—	5
Yht.	204	62	16	7	289

Taulukko 5. Suomen puoluelehtien määrät ja levikit sekä puolueiden äänimäärät

Puolue	Lehdet 1. 1. 1964		Levikki 1961—62		Äänimäärä 1962	
	Määrä	%	Määrä	%	Määrä	%
Kok.	12	20.3	395 000	37.4	346 638	15.2
Kp.	—	—	—	—	146 005	6.4
R.kp.	12	20.3	80 000	7.6	147 655	6.5
Ml.	14	23.8	320 000	30.2	528 409	23.2
Pp.	1	1.7	23 000	2.2	49 773	2.2
Sos.	11	18.7	110 000	10.4	448 930	19.7
Tpsl.	1	1.7	16 000	1.5	100 396	4.6
Skdl.	8	13.5	113 000	10.7	507 124	22.2
Yht.	59	100.0	1 057 000	100.0	2 274 930	100.0
Porv.	39	66.1	818 000	77.4	1 218 480	53.6
Vas.	20	33.9	239 000	22.6	1 056 450	46.4